

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

सं त्वा॑ सि॒श्चामि॒ यजु॑षा प्र॒जामा॑यु॒र्धनं॑ च। बृह॒स्पति॑प्रसूतो॒
यज॑मान इ॒ह मा रि॑षत्॥ आज्य॑मसि स॒त्यम॑सि
स॒त्यस्या॑ध्यक्षमसि ह॒विर॑सि वै॒श्वान॒रं वै॑श्वदे॒वमुत्पू॑तशुष्म॑
स॒त्यौजाः॒ सहो॑ऽसि सह॑मानमसि सह॒स्वारा॑तीः
सह॑स्वारातीयतः सह॑स्व पृ॒तनाः॒ सह॑स्व पृ॒तन्य॑तः।
स॒हस्र॑वीर्यमसि तन्मा॑ जि॒न्वाऽऽज्य॑स्याऽऽज्य॑मसि स॒त्यस्य॑
स॒त्यम॑सि स॒त्यायु॑- (१)

रसि स॒त्यशु॑ष्ममसि स॒त्येन॑ त्वाऽभि घा॑रयामि तस्य॑ ते
भक्षी॑य

पश्चा॒नां त्वा वा॒तानां॑ य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि

पश्चा॒नां त्व॑र्तूनां य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि

पश्चा॒नां त्वा दि॒शां य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि

पश्चा॒नां त्वा प॑ञ्चज॒नानां॑ य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि

च॒रोस्त्वा प॑ञ्चबिलस्य य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि

ब्रह्मणस्त्वा तेजसे यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
क्षत्रस्य त्वौजसे यन्त्राय (२)

धर्त्राय गृह्णामि
विशे त्वा यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
सुवीर्याय त्वा गृह्णामि सुप्रजास्त्वाय त्वा गृह्णामि
रायस्पोषाय त्वा गृह्णामि ब्रह्मवर्चसाय त्वा गृह्णामि
भूरस्माकं हविर्देवानामाशिषो यजमानस्य देवानां त्वा
देवताभ्यो गृह्णामि कामाय त्वा गृह्णामि॥ (३)

सत्यायुरोजसे यन्त्राय त्रयस्त्रिंशच्च॥ [१]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहं संजातेषु भूयासं
धीरश्चेत्ता वसुविदुग्रोऽस्युग्रोऽहं संजातेषु भूयास-
मुग्रश्चेत्ता वसुविदभिभूरस्यभिभूरहं संजातेषु भूयास-
मभिभूश्चेत्ता वसुविद्युनज्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येन हव्यायास्मै
वोढवे जातवेदः। इन्द्राणास्त्वा सुप्रजसः सुवीरा ज्योर्जीवेम
बलिहृतो वयं ते॥ यन्मे अग्ने अस्य यज्ञस्य रिष्या- (४)

द्यद्वा स्कन्दादाज्यस्योत विष्णो। तेन हन्मि सपत्नं
दुर्मरायुमैनं दधामि निर्ऋत्या उपस्थे। भूर्भुवः सुवरुच्छुष्मो

अग्ने॒ यज॑मानायैधि॒ निशु॑ष्मो॒ अभि॒दास॑ते। अग्ने॒ देवै॑द्ध
मन्वि॑द्ध॒ मन्द्र॑जि॒ह्वाम॑र्त्यस्य॒ ते होत॑र्मूर्ध॒न्ना जि॑घर्मि
रा॒यस्पोषा॑य॒ सुप्र॑जा॒स्त्वाय॑ सु॒वीर्या॑य॒ मनो॑ऽसि प्राजाप॒त्यं
मन॑सा मा भू॒तेनाऽऽवि॑श॒ वाग॑स्यै॒न्द्री स॑प॒त्नक्ष॑य॒णी (५)

वा॒चा मै॑न्द्रि॒येणाऽऽवि॑श
वस॑न्तमृ॒तूनां॑ प्री॒णामि॒ स मा॑ प्री॒तः प्री॑णातु
ग्री॒ष्ममृ॒तूनां॑ प्री॒णामि॒ स मा॑ प्री॒तः प्री॑णातु
व॒रु॒षा ऋ॒तूनां॑ प्री॒णामि॒ ता मा॑ प्री॒ताः प्री॑णन्तु
श॒रद॑मृ॒तूनां॑ प्री॒णामि॒ सा मा॑ प्री॒ता प्री॑णातु
हेम॑न्तशि॒शिरा॑वृ॒तूनां॑ प्री॒णामि॒ तौ मा॑ प्री॒तौ प्री॑णीता-
म॒ग्नीषोम॑यो॒रहं॑ दे॒वय॑ज्यया॒ चक्षु॑ष्मान् भूयासम॒-
ग्नेर॑हं दे॒वय॑ज्यया॒न्नादो॑ भूयासं॒ (६)

द॒ब्धि॑र॒स्यद॑ब्धो भूयास-
म॒मुं द॑भेयम॒ग्नीषोम॑यो॒रहं॑ दे॒वय॑ज्यया॒ वृत्र॑हा भूयास-
मिन्द्रा॑ग्नि॒यो॒रहं॑ दे॒वय॑ज्ययै॒न्द्रिया॑व्य॒न्नादो॑ भूयास-
मिन्द्र॑स्या॒हं दे॒वय॑ज्ययै॒न्द्रिया॑वी भूयासं
महे॑न्द्रस्या॒हं दे॒वय॑ज्यया॒ जे॒मानं॑ म॒हिमानं॑ गमेयम॒ग्नेः

स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां
गमेयम्॥ (७)

रिष्याँश्सपत्नक्षयण्यन्नादो भूयासुः पट्विँश्च॥ [२]

अग्निर्मा दुरिष्ठात् पातु सविताऽघशः साद्यो मेऽन्ति दूरै-
ऽरातीयति तमेतेन जेषः सुरूपवर्षवर्ण एहीमान् भद्रान्
दुर्याः अभ्येहि मामनुव्रता न्यु शीर्षाणि मृद्वमिड एह्यदित
एहि सरस्वत्येहि रन्तिरसि रमतिरसि सूनर्यसि जुष्टे जुष्टिं
तेऽशीयोपहूत उपहूतं (८)

तेऽशीय सा मे सत्याशीरस्य यज्ञस्य भूयादरेडता
मनसा तच्छकेयं यज्ञो दिवः रोहतु यज्ञो दिवं गच्छतु यो
देवयानः पन्थास्तेन यज्ञो देवाः अप्येत्वस्मास्विन्द्र इन्द्रियं
दधात्वस्मान्नाय उत यज्ञाः सचन्तामस्मासु सन्त्वाशिषः
सा नः प्रिया सुप्रतूर्तिर्मघोनी जुष्टिरसि जुषस्व नो जुष्टा
नो- (९)

ऽसि जुष्टिं ते गमेयं मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं
यज्ञः समिमं दधातु बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा
इह मादयन्ताम्॥ ब्रध्न पिन्वस्व ददतो मे मा क्षायि कुर्वतो मे

मोपदसत् प्रजापतेर्भागोऽस्यूर्जस्वान् पयस्वान् प्राणापानौ मे
पाहि समानव्यानौ मे पाह्युदानव्यानौ मे पाह्यक्षितोऽस्यक्षित्यै
त्वा मा मे क्षेष्ठा अमुत्रामुष्मिन् लोके॥ (१०)

उपह्वं जुष्टं नस्त्वा षट् च॥ [३]

बर्हिषोऽहं देवयज्यया प्रजावान् भूयासं नराशंसस्याहं
देवयज्यया पशुमान् भूयासमग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्यया-
ऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमग्नेरहमुज्जितिमनूजेषं
सोमस्याहमुज्जितिमनूजेषमग्नेरहमुज्जितिमनूजेषमग्नीषोमयो-
रहमुज्जितिमनूजेषमिन्द्राग्नियोरहमुज्जितिमनूजेषमिन्द्रस्याहमु-
(११)

ज्जितिमनूजेषं महेन्द्रस्याहमुज्जितिमनूजेषमग्नेः स्विष्टकृतो-
ऽहमुज्जितिमनूजेषं वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्।
अथा सपत्न्या इन्द्रो मे निग्राभेणाधरा अकः॥ उद्ग्राभं
च निग्राभं च ब्रह्म देवा अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्नी
मे विषूचीनान्व्यस्यताम्॥ एमा अगमन्नाशिषो दोहकामा
इन्द्रवन्तो (१२)

वनामहे धुक्षीमहि प्रजामिषम्॥ रोहितेन त्वाऽग्निर्देवता

गमयतु हरिभ्यां त्वेन्द्रो देवतां गमयत्वेतशेन त्वा सूर्यो
 देवतां गमयतु वि ते मुञ्चामि रश्ना वि रश्मीन् वि योक्ता
 यानि परिचर्तनानि धत्तादस्मासु द्रविणं यच्च भद्रं प्र णो
 ब्रूताद्भागधान् देवतासु॥ विष्णोः शंयोरहं देवयज्यया यज्ञेन
 प्रतिष्ठां गमेयं सोमस्याहं देवयज्यया (१३)

सुरेता रेतो धिषीय त्वष्टुरहं देवयज्यया पशूनां
 रूपं पुषेयं देवानां पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरहं
 देवयज्यया मिथुनेन प्र भूयासं वेदोऽसि वित्तिरसि विदेय
 कर्मासि करुणमसि क्रियासं सनिरसि सनितासि सनेयं
 घृतवन्तं कुलायिनं रायस्पोषं सहस्रिणं वेदो ददातु
 वाजिनम्॥ (१४)

इन्द्रस्याहमिन्द्रवन्तः सोमस्याहं देवयज्यया चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [४]

आ प्यायतां ध्रुवा घृतेन यज्ञं यज्ञं प्रति देवयज्यः।
 सूर्याया ऊधोऽदित्या उपस्थ उरुधारा पृथिवी यज्ञे
 अस्मिन्॥ प्रजापतेर्विभान्नामं लोकस्तस्मिंस्त्वा दधामि
 सह यजमानेन सदसि सन्मे भूयाः सर्वमसि सर्वं मे भूयाः

पूर्णमसि पूर्णं मे भूया अक्षितमसि मा मे क्षेष्टाः प्राच्यां
दिशि देवा ऋत्विजो मार्जयन्तां दक्षिणायां (१५)

दिशि मासाः पितरो मार्जयन्तां प्रतीच्यां दिशि गृहाः
पशवो मार्जयन्तामुदीच्यां दिश्याप ओषधयो वनस्पतयो
मार्जयन्तामूर्ध्वायां दिशि यज्ञः संवत्सरो यज्ञपतिर्मार्जयन्तां
विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायत्रेण छन्दसा पृथिवीमनु
वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिश्चिहा
त्रैष्टुभेन छन्दसाऽन्तरिक्षमनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो
विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतेन छन्दसा दिवमनु
वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽसि शत्रूयतो
हन्ताऽऽनुष्टुभेन छन्दसा दिशोऽनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं
द्विष्मः॥ (१६)

दक्षिणायां द्विष्मो विष्णोरेकान्नत्रिंशच्च॥ [५]

अगन्म सुवः सुवर्गन्म सन्दृशस्ते मा छिन्त्सि यत्ते
तपस्तस्मै ते माऽऽवृक्षि सुभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा
अस्यायुर्मे धेहि वर्चोधा असि वर्चो मयि धेहीदमहममुं

भ्रातृव्यमाभ्यो दिग्भ्योऽस्यै दिवोऽस्मादन्तरिक्षादस्यै पृथिव्या
अस्मादन्नाद्यान्निर्भजामि निर्भक्तः स यं द्विष्मः। (१७)

सं ज्योतिषाऽभूवमैन्द्रीमावृतमन्वावर्ते समहं प्रजया सं
मया प्रजा समहं रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषः समिद्धो
अग्ने मे दीदिहि समेद्धा ते अग्ने दीद्यासं वसुमान् यज्ञो
वसीयान् भूयासमग्र आयूँषि पवस आ सुवोर्जमिषं च
नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥ अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः
सुवीर्यम्। (१८)

दधत् पोषं रयिं मयि। अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं
त्वया गृहपतिना भूयासं सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना
भूयाः शतं हिमास्तामाशिषमा शासे तन्तवे ज्योतिष्मतीं
तामाशिषमाशासेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीं कस्त्वा युनक्ति स त्वा
विमुञ्चत्वग्ने व्रतपते व्रतमचारिषं तदशकं तन्मेऽराधि यज्ञो
बभूव स आ (१९)

बभूव स प्र जज्ञे स वावृधे। स देवानामधिपतिर्बभूव
सो अस्मां अधिपतीन् करोतु वयं स्याम पतयो
रयीणाम्॥ गोमां अग्नेऽविमां अश्वी यज्ञो नृवत्सखा

सदमिदंप्रमृष्यः। इडावा९ एषो अंसुर प्रजावान् दीर्घो रयिः
पृथुबुधः सभावान्॥ (२०)

द्विष्मः सुवीर्य९ स आ पञ्चत्रिंशच्च॥ [६]

यथा वै संमृतसोमा एवं वा एते संमृतयज्ञा
यद्दर्शपूर्णमासौ कस्य वाहं देवा यज्ञमा गच्छन्ति कस्य वा
न बहूनां यजमानानां यो वै देवताः पूर्वः परिगृह्णाति स एनाः
श्वो भूते यजत एतद्वै देवानामायतनं यदाहवनीयोऽन्तराग्नी
पशूनां गार्हपत्यो मनुष्याणामन्वाहार्यपचनः पितृणामग्निं
गृह्णाति स्व एवायतने देवताः परि (२१)

गृह्णाति ताः श्वो भूते यजते व्रतेन वै मेध्यो-
ऽग्निर्व्रतपतिर्ब्राह्मणो व्रतभृद् व्रतमुपैष्यन् ब्रूयादग्ने व्रतपते
व्रतं चरिष्यामीत्यग्निर्वै देवानां व्रतपतिस्तस्मा एव
प्रतिप्रोच्य व्रतमालभते बर्हिषा पूर्णमासे व्रतमुपैति
वत्सैरमावास्यायामेतद्धेतयोरायतनमुपस्तीर्यः पूर्वश्चाग्निरपर-
श्चेत्याहुर्मनुष्या (२२)

इन्वा उपस्तीर्णमिच्छन्ति किमु देवा येषां नवावसान-
मुपास्मिञ्छ्वो यक्ष्यमाणे देवता वसन्ति य एवं

विद्वानग्निमुपस्तृणाति यजमानेन ग्राम्याश्च पशवो-
ऽवरुध्या आरण्याश्चेत्याहुयद्ग्राम्यानुपवसन्ति तेन ग्राम्यानव
रुन्धे यदारण्यस्याश्जाति तेनारण्यान् यदनाश्वानुपवसेत्
पितृदेवत्यः स्यादारण्यस्याश्जातीन्द्रियं (२३)

वा आरण्यमिन्द्रियमेवाऽऽत्मन् धत्ते यदनाश्वानुपवसेत्
क्षोधुंकः स्याद्यदशजीयाद्रुद्रोऽस्य पशूनभिमन्येतापोऽश्जाति
तन्नेवाशितं नेवानशितं न क्षोधुंको भवन्ति नास्य रुद्रः
पशूनभि मन्यते वज्रो वै यज्ञः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य
भ्रातृव्यो यदनाश्वानुपवसन्ति वज्रेणैव साक्षात्क्षुधं भ्रातृव्यं
हन्ति॥ (२४)

परि मनुष्या इन्द्रियं साक्षात् त्रीणि च॥ [७]

यो वै श्रद्धामनारभ्य यज्ञेन यजते नास्येष्टाय श्रद्धधतेऽपः
प्र णयति श्रद्धा वा आपः श्रद्धामेवाऽऽरभ्य यज्ञेन यजत
उभयेऽस्य देवमनुष्या इष्टाय श्रद्धधते तदाहुरति वा एता
वर्त्रन्नेदन्त्यति वाचं मनो वावैता नाति नेदन्तीति मनसा प्र
णयतीयं वै मनो- (२५)

ऽनयैवैनाः प्र णयत्यस्कन्नहविर्भवति य एवं वेद

यज्ञायुधानि सम्भरति यज्ञो वै यज्ञायुधानि यज्ञमेव
 तत्सम्भरति यदेकमेकं सम्भरेत् पितृदेवत्यानि स्युर्यत्सह
 सर्वाणि मानुषाणि द्वे द्वे सम्भरति याज्यानुवाक्ययोरेव
 रूपं करोत्यथो मिथुनमेव यो वै दश यज्ञायुधानि वेदं
 मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते स्फ्य- (२६)

श्च कपालानि चाग्निहोत्रहवणी च शूर्पं च कृष्णाजिनं
 च शम्यां चोलूखलं च मुसलं च दृषच्चोपला चैतानि वै
 दश यज्ञायुधानि य एवं वेदं मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते
 यो वै देवेभ्यः प्रतिप्रोच्य यज्ञेन यजते जुषन्तेऽस्य देवा
 हव्यः हविर्निरूप्यमाणमभि मन्त्रयेताग्निः होतारमिह तः
 हव इति (२७)

देवेभ्य एव प्रतिप्रोच्य यज्ञेन यजते जुषन्तेऽस्य देवा
 हव्यमेष वै यज्ञस्य ग्रहो गृहीत्वैव यज्ञेन यजते तदुदित्वा वाचं
 यच्छति यज्ञस्य धृत्या अथो मनसा वै प्रजापतिर्यज्ञमतनुत
 मनसैव तद्यज्ञं तनुते रक्षसामनन्ववचाराय यो वै यज्ञं
 योग आगते युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु कस्त्वा युनक्ति स त्वा
 युनक्तित्वाह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैनं युनक्ति युङ्क्ते

युञ्जानेषु॥ (२८)

वै मनः स्फ्य इति युनक्तेकादश च॥ [८]

प्रजापतिर्यज्ञानसृजताग्निहोत्रं चाग्निष्टोमं च पौर्णमासीं
चोक्थ्यं चामावास्यां चातिरात्रं च तानुदमिमीत
यावदग्निहोत्रमासीत् तावानग्निष्टोमो यावन्ती पौर्णमासी
तावानुक्थ्यो यावत्यमावास्यां तावानतिरात्रो य
एवं विद्वानग्निहोत्रं जुहोति यावदग्निष्टोमेनोपाप्नोति
तावदुपाप्नोति य एवं विद्वान् पौर्णमासीं यजते
यावदुक्थ्येनोपाप्नोति (२९)

तावदुपाप्नोति य एवं विद्वानमावास्यां यजते
यावदतिरात्रेणोपाप्नोति तवदुपाप्नोति परमेष्ठिनो वा एष
यज्ञोऽग्रं आसीत् तेन स परमां काष्ठामगच्छत् तेन प्रजापतिं
निरवासाययत् तेन प्रजापतिः परमां काष्ठामगच्छत् तेनेन्द्रं
निरवासाययत् तेनेन्द्रः परमां काष्ठामगच्छत् तेनाग्नीषोमौ
निरवासाययत् तेनाग्नीषोमौ परमां काष्ठामगच्छतां य (३०)

एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजते परमामेव काष्ठां
गच्छति यो वै प्रजातेन यज्ञेन यजते प्र प्रजया

पशुभिर्मिथुनैर्जायते द्वादश मासाः संवत्सरो द्वादश
 द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि सम्पाद्यानीत्याहुर्वत्सं
 चोपावसृजत्युखां चाधि श्रयत्यव च हन्ति दृषदौ च
 समाहन्त्यधि च वपते कपालानि चोप दधाति पुरोडाशं
 चा- (३१)

धिश्रयत्याज्यं च स्तम्बयजुश्च हरत्यभि च गृह्णाति वेदिं
 च परिगृह्णाति पत्नीं च सं नह्यति प्रोक्षणीश्चाऽऽसादयत्याज्यं
 चैतानि वै द्वादश द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि य
 एव५ सम्पाद्य यजते प्रजातेनैव यजेन यजते प्र प्रजयां
 पशुभिर्मिथुनैर्जायते॥ (३२)

उक्थ्येनोपाप्रोत्यगच्छतां यः पुरोडाशं च चत्वारि५शच्च॥ [९]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽह५ संजातेषु भूयासमित्याह ध्रुवानेवैनान्
 कुरुत उग्रोऽस्युग्रोऽह५ संजातेषु भूयासमित्याहाप्रतिवादिन
 एवैनान्कुरुतेऽभिभूरस्यभिभूरह५ संजातेषु भूयासमित्याह
 य एवैनं प्रत्युत्पिपीते तमुपास्यते युनज्मि त्वा ब्रह्मणा
 दैव्येनेत्याहैष वा अग्रेर्योगस्तेनै- (३३)

वैनं युनक्ति यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं

लो॒कमा॑यन् य॒ज्ञस्य॑ व्य॒द्धेना॑सुरा॒न् परा॑भावयन् यन्मे
अ॒ग्ने अ॒स्य य॒ज्ञस्य॑ रि॒ष्यादि॒त्याह॑ य॒ज्ञस्यै॒व तत्स॑मृद्धेन
यज॑मानः सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति य॒ज्ञस्य॑ व्य॒द्धेन॑ भ्रातृ॒व्यान् परा॑
भावयत्यग्नि॒होत्र॑मे॒ताभिर्व्या॑ह॒तीभि॒रुप॑ सादयेद्यज्ञमुखं वा
अ॒ग्निहो॒त्रं ब्रह्मै॒ता व्या॑ह॒तयो॑ यज्ञमुख ए॒व ब्रह्म॑ (३४)

कुरु॑ते सं॒वत्स॒रे प॒र्या॒गत ए॒ताभि॑रे॒वोप॑सादयेद्
ब्रह्म॑णै॒वोभ॑यतः सं॒वत्स॒रं परि॑गृह्णाति द॒र्शपूर्ण॑मा॒सौ
चा॑तुर्मा॒स्यान्या॒लभ॑मान ए॒ताभिर्व्या॑ह॒तीभि॒र्हवी॑ऽ॒प्यासा॑द॒
येद्य॑ज्ञमुखं वै द॒र्शपूर्ण॑मा॒सौ चा॑तुर्मा॒स्यानि॒ ब्रह्मै॒ता व्या॑ह॒तयो॑
यज्ञ॑मुख ए॒व ब्रह्म॑ कुरु॑ते सं॒वत्स॒रे प॒र्या॒गत ए॒ताभि॑रे॒वासा॑द॒
येद् ब्रह्म॑णै॒वोभ॑यतः सं॒वत्स॒रं परि॑गृह्णाति यद्वै य॒ज्ञस्य॑ साम्ना
क्रि॒यते॑ रा॒ष्ट्रं (३५)

य॒ज्ञस्याऽऽशी॑र्गच्छति यदृ॒चा वि॒शं य॒ज्ञस्याऽऽ॒
ऽशी॑र्गच्छत्यथ॑ ब्राह्म॒णोऽना॑शीर्केण य॒ज्ञेन॑ यज॑ते
सा॒मिधे॑नी॒रनु॑वक्ष्यन्ने॒ता व्या॑ह॒तीः पु॒रस्ता॑द्वि॒ध्याद् ब्रह्मै॒व
प्र॑ति॒पदं॑ कुरु॑ते तथा॑ ब्राह्म॒णः सा॒शीर्के॑ण य॒ज्ञेन॑ यज॑ते यं
का॒मये॑त॒ यज॑मानं॒ भ्रातृ॑व्यमस्य य॒ज्ञस्याऽऽशी॑र्गच्छेदिति॒

तस्यैता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्यायां दध्याद् भ्रातृव्यदेवत्यां वै
पुरोऽनुवाक्यां भ्रातृव्यमेवास्यं यज्ञस्या- (३६)

ऽऽशीर्गच्छति यान् कामयेत् यजमानान्त्समावत्येनान्
यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदिति तेषामेता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्याया
अर्धर्च एकां दध्याद्याज्यायै पुरस्तादेकां याज्याया अर्धर्च
एकां तथैनान्त्समावती यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति यथा वै
पर्जन्यः सुवृष्टं वर्षत्येवं यज्ञो यजमानाय वर्षति
स्थलयोदकं परिगृह्णन्त्याशिषां यज्ञं यजमानः परिगृह्णाति
मनोऽसि प्राजापत्यं (३७)

मनसा मा भूतेनाऽऽविशेत्याहु मनो वै प्राजापत्यं
प्राजापत्यो यज्ञो मन एव यज्ञमात्मन् धत्ते वागस्यैन्द्री
संपलक्षयणी वाचा मैन्द्रियेणाऽऽविशेत्याहैन्द्री वै
वाग्वाचमेवैन्द्रीमात्मन् धत्ते॥ (३८)

तेनैव ब्रह्मं राष्ट्रमेवास्यं यज्ञस्यं प्राजापत्यं षड्विंशच्च॥ [१०]

यो वै सप्तदशं प्रजापतिं यज्ञमन्वायत्तं वेद् प्रति यज्ञेन
तिष्ठति न यज्ञाद् भ्रंशत आ श्रावयेति चतुरक्षरमस्तु
श्रौषडिति चतुरक्षरं यजेति द्व्यक्षरं ये यजामहु इति पञ्चाक्षरं

द्व्यक्षुरो वषट्कार एष वै सप्तदशः प्रजापतिर्यज्ञमन्वायत्तो य एवं वेद प्रति यज्ञेन तिष्ठति न यज्ञाद् भ्रंशते यो वै यज्ञस्य प्रायणं प्रतिष्ठा- (३९)

मुदयनं वेद प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन स॒ऽस्थां गच्छत्या श्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे वषट्कार एतद्वै यज्ञस्य प्रायणमेषा प्रतिष्ठैतदुदयनं य एवं वेद प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन स॒ऽस्थां गच्छति यो वै सूनृतायै दोहं वेद दुह एवैनां यज्ञो वै सूनृताऽऽश्रावयेत्यैवैनामह्वदस्तु (४०)

श्रौषडित्युपावासाग्यजेत्युदनैषीद्ये यजामह इत्युपास- दद्वषट्कारेण दोग्ध्येष वै सूनृतायै दोहो य एवं वेद दुह एवैनां देवा वै सत्रमांसत तेषां दिशोऽदस्यन्त एतामार्द्रा पङ्क्तिमपश्यन्ना श्रावयेति पुरोवातमजनयन्नस्तु श्रौषडित्यभ्रं समप्लावयन् यजेति विद्युत- (४१)

मजनयन् ये यजामह इति प्रावर्षयन्नभ्यस्तनयन् वषट्कारेण ततो वै तेभ्यो दिशः प्राप्यायन्त य एवं वेद प्रास्मै दिशः प्यायन्ते प्रजापतिं त्वोवेद प्रजापतिस्त्वं वेद यं प्रजापतिर्वेद स पुण्यो भवत्येष वै छन्दस्यः प्रजापतिरा

श्राव॒यास्तु॒ श्रौष॒ड्यज॒ ये यजा॑महे वष॒ट्कारो॒ य ए॒वं वेद॑ पु॒ण्यो
भव॑ति वस॒न्त- (४२)

मृ॒तूनां प्री॑णा॒मीत्या॑ह॒र्तवो॒ वै प्र॑या॒जा ऋ॒तूने॒व प्री॑णाति॒
तैऽस्मै॑ प्री॒ता य॑थापूर्व॑ क॒ल्पन्ते॒ कल्प॑न्तेऽस्मा॒ ऋ॒तवो॒
य ए॒वं वेदा॑ग्नी॒षोम॑यो॒रहं॑ दै॒वय॑ज्यया॒ चक्षु॑ष्मान्
भूया॑स॒मित्या॑हा॒ग्नीषो॑मा॒भ्यां वै य॒ज्ञश्चक्षु॑ष्मान् ता॒भ्यामे॒व
चक्षु॑रा॒त्मन् ध॑त्तेऽग्ने॒रहं॑ दै॒वय॑ज्यया॒न्नादो॑ भूया॑स॒मित्या॑हा॒ग्निर्वै
दे॒वाना॑म॒न्नाद॑स्तेनै॒वा- (४३)

ऽन्नाद्य॑मा॒त्मन् ध॑त्ते द॒र्ब्यिर॒स्यद॑ब्धो भूया॑स॒ममुं
द॑मे॒यमि॒त्याहै॒तया॒ वै द॒र्ब्या दे॒वा असु॑रान॒दभ्रु॑वन्
तयै॒व भ्रातृ॑व्यं द॒भ्रोत्य॑ग्नी॒षोम॑यो॒रहं॑ दै॒वय॑ज्यया॒ वृत्र॑हा
भूया॑स॒मित्या॑हा॒ग्नीषो॑मा॒भ्यां वा इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन् ता॒भ्यामे॒व
भ्रातृ॑व्यः स्तृ॒णुत॑ इन्द्रा॒ग्नियो॒रहं॑ दै॒वय॑ज्यये॒न्द्रिया॑व्य॒न्नादो॑
भूया॑स॒मित्या॑हेन्द्रि॒याव्ये॑वा॒न्नादो॑ भ॒वतीन्द्र॑स्या- (४४)

ऽहं दै॒वय॑ज्यये॒न्द्रिया॑वी भूया॑स॒मित्या॑हेन्द्रि॒याव्ये॑व भ॒वति
महेन्द्र॑स्या॒हं दै॒वय॑ज्यया॒ जे॒मानं॑ म॒हिमानं॑ गमे॒यमि॒त्याह
जे॒मानं॑मे॒व म॒हिमानं॑ गच्छ॒त्यग्नेः॑ स्वि॒ष्टकृ॑तोऽहं दै॒वय॑ज्यया-

ऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहायुरेवात्मन् धत्ते प्रति
यज्ञेन तिष्ठति॥ (४५)

प्रतिष्ठामंहदस्तु विद्युतं वसन्तमेवेन्द्रस्याऽष्टात्रिंशच्च॥ [११]

इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनेभ्यः। अस्माकमस्तु
केवलः॥ इन्द्रं नरो नेमधिता हवन्ते यत्पार्या युनजते
धियस्ताः। शूरो नृषांता शवसश्चकान आ गोमंति व्रजे भजा
त्वं नः॥ इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनेषु पञ्चसु। इन्द्र
तानि त आ वृणे॥ अनु ते दायि मह इन्द्रियाय सत्रा ते
विश्वमनु वृत्रहत्यै। अनु (४६)

क्षत्रमनु सहो यज्ञेन्द्र देवेभिरनु ते नृषह्ये॥ आ
यस्मिन्त्सप्त वासवास्तिष्ठन्ति स्वारुहो यथा। ऋषिर्ह
दीर्घश्रुतम इन्द्रस्य घर्मो अतिथिः॥ आमासु पक्वमैरय आ
सूर्यः रोहयो दिवि। घर्मं न सामन्तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं
गिर्वणसे गिरः॥ इन्द्रमिद्राथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिर्किणः।
इन्द्रं वाणीरनूषत॥ गायन्ति त्वा गायत्रिणो- (४७)

चन्त्युर्कमर्किणः। ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतुवुद्धः शमिव येमिरे॥
अहोमुचे प्र भरेमा मनीषामोषिष्ठदाब्ने सुमतिं गृणानाः।

इदमिन्द्र॑ प्रति॑ हव्यं॑ गृ॒भाय॑ स॒त्याः सं॒न्तु यज॑मानस्य॒ कामाः॑॥
 वि॒वेष॑ यन्मा॑ धि॒षणा॑ ज॒जान् स्तवै॑ पुरा॒ पार्या॑दिन्द्रमहः॑।
 अ॒हंसो॑ यत्र॑ पी॒पर॒द्यथा॑ नो ना॒वेव॒ यान्त॑मुभये॑ हवन्ते॥ प्र
 सम्राजं॑ प्रथममध्वराणां- (४८)

म॒होमुचं॑ वृष॒भं य॒ज्ञिया॑नाम्। अ॒पां नपा॑तमश्विना
 हय॑न्तमस्मिन्न॑र इन्द्रि॒यं ध॑त्तमोजः॑॥ वि न॑ इन्द्र॒ मृधो॑ जहि
 नी॒चा य॑च्छ॒ पृत॑न्यतः। अ॒ध॒स्पदं॑ तमी॑ कृधि॒ यो अ॒स्मा॒
 अ॒भिदा॑स॒ति॥ इन्द्र॑ क्ष॒त्रम॑भि॒ वाम॑मोजोऽजाय॑था वृषभ
 च॒र्षणी॑नाम्। अ॒पा॒नुदो॑ ज॒न॒ममि॑त्रयन्त॑मुरुं दे॒वेभ्यो॑ अ॒कृणो॑रु
 लो॒कम्॥ मृ॒गो न भी॑मः कु॒चरो॑ गि॒रि॒ष्ठाः प॑रा॒वत॑ - (४९)

आ ज॑गामा॒ पर॑स्याः। सृ॒क॒शाय॑ प॒विमि॑न्द्र ति॒ग्मं
 वि श॑त्रून् ता॒ढि वि मृ॑धो॒ नुद॑स्व॥ वि श॑त्रून् वि मृ॑धो॒ नुद॑ वि
 वृ॒त्रस्य॑ ह॒नू रु॒ज। वि म॒न्युमि॑न्द्र भा॒मि॒तो॑मि॒त्रस्या॑भि॒दास॑तः॥
 त्रा॒ता॒रमि॑न्द्रम॒वि॒ता॒रमि॑न्द्र॒हवे॑हवे सु॒हव॑शूर॒मिन्द्र॑म्। हु॒वे
 नु श॑क्रं पु॒रुहू॑तमिन्द्र॑स्व॒स्ति नो॑ म॒घवा॑ धा॒त्विन्द्रः॑॥ मा ते॑
 अ॒स्या॒ (५०)

स॒हसा॑वन् परि॑ष्ठाव॒घाय॑ भूम॒ हरि॑वः प॒रा॒दै। त्राय॑स्व

नोऽवृ॒केभिर्व॒रूथै॒स्तव॑ प्रि॒यासः॑ सू॒रिषु॑ स्याम॥ अन॑वस्ते
 रथ॑मश्वा॒य तक्ष॑न् त्वष्टा॒ वज्रं॑ पु॒रुहू॑त द्यु॒मन्त॑म्। ब्र॒ह्माण॑ इन्द्रं
 म॒हय॑न्तो अ॒र्कैरव॑र्धय॒न्नह॑ये हन्त॒वा उ॑॥ वृ॒ष्णे यत् ते॒ वृष॑णो
 अ॒र्कम॑र्चा॒निन्द्र॒ ग्रावा॑णो॒ अदि॑तिः स॒जोषाः॑। अ॒न॒श्वासो॒ ये
 प॒वयो॑ऽर॒था इन्द्रै॑षिता अ॒भ्यव॑र्तन्त॒ दस्यू॑न् (५१)

वृ॒त्र॒ह॒त्येऽनु॑ गाय॒त्रिणो॑ऽध्व॒राणां॑ प॒रा॒वतो॑ऽस्याम॒ष्टाच॑त्वारि॒शच्च॑॥—————[१२]